

Žánre súčasnej
prozaickej slovesnosti
- anekdoty, vtipy,
mestské povesti

Narativní kultura

28. 2. 2023

Folklór

- *Folk* (ľud) + *lore* (verenie) – William J. Thoms, 1846
- Mnoho definícií
- Stredná Európa – súbor osobitých, formálne a obsahovo špecifických hudobných, slovesných, tanečných a dramatických kultúrnych javov
- Synkretický, mnohovrstevnatý, dialogický, špecifický formálne a obsahovo, kolektívny, obsahuje neoficiálne vedenie, tradovaný

Prozaický folklór

Rod	Spojenie zložených prvkov (skupiny)					
	slovo - mimika	slovo - hudba	hudba - mimika	hudba - tanec	slovo - hudba - tanec	slovo - hudba - tanec - mimika
epický	prozaic- ké žánre	piesňo- vé žánre	—	—	—	—
lyrický	—	piesňo- vé žánre	hudobno-choreo- grafické žánre		piesňovo-choreo- grafické žánre	
dramatický	—	—	—	—	obradový výjav, hra, ľudové di- vadlo	

Prozaická slovesnosť v modernej dobe

- Formuje sa pod vplyvom celospoločenských zmien – urbanizácia, industrializácia
- Zmena rozprávačských situácií
- Populárna a masová kultúra
- Médiá

- Prispôsobenie podmienkam (moderna, postmoderna, globalizácia, post-faktická doba)
- Zmena formy (žánrov) a obsahov (témy)
- Rovnaké charakteristické vlastnosti a funkcie
- Žánrovo fluidné
- Ako pravdivé, ako nepravdivé

Anekdota, vtip

- Krátky slovesný žáner
- Metaforický a symbolický príbeh, postavy
- Eliptická zápleтка
- Dramatické prvky
- Rozmanité formy

Anekdota

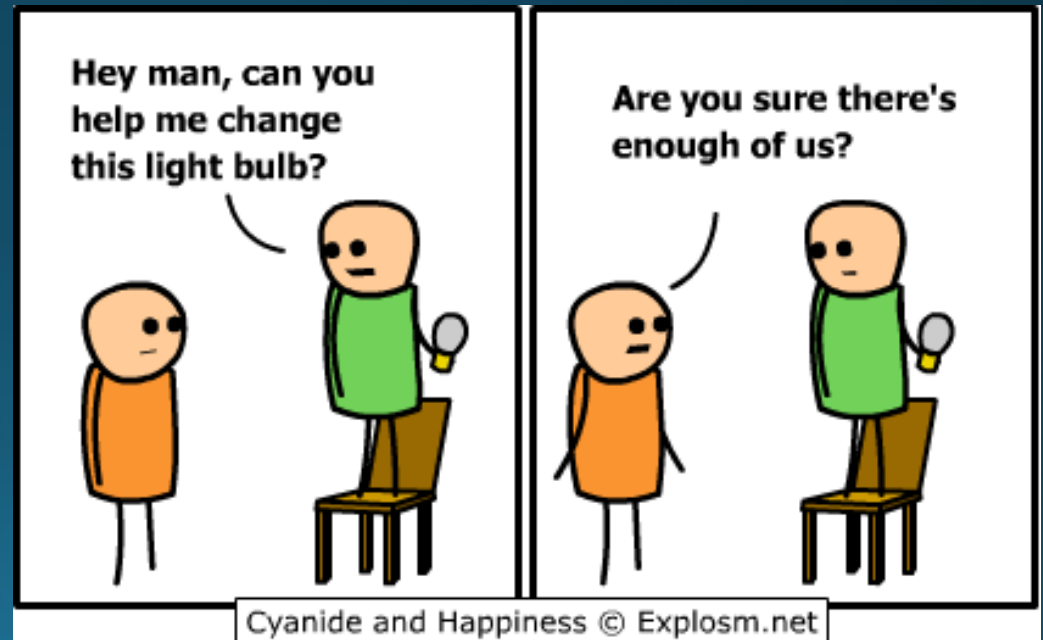
- Komplexnejšia
- Dlhšia
- Ucelenejšie rozprávanie
- Často prezentovaná ako „zo života“
- Nie nutne komická pointa

Vtip

- Kratší
- Variabilnejší
- Rôzne formy
- Neprezentovaný ako pravdivý príbeh
- Komická pointa

Anekdoty a vtipy ako súčasť komunikácie

- Spontánne, podnet na rozprávanie na základe asociácie
- Cyklický charakter
- Vyskytuje sa v trsoch

Formy vtipov

- Príbeh s gradáciou
- Dialóg
- Nepravá hádanka
- Makarónske vtipy
- Kvázi-žánre
  - Wellerizmus

Všeobecná teória verbálneho humoru - Victor Raskin a Salvator Attardo

- The General Theory of Verbal Humor
- Šesť základných zložiek verbálneho humoru:
  - jazyková vrstva – language
  - rozprávačská stratégia – narrative strategy
  - cieľ – target
  - situácia – situation
  - logický mechanizmus – logical mechanism
  - opozícia skriptov – script opposition

Christie Davies

- Obecná teória vtipov o hlúposti a prešibanosti (A General Theory of Jokes about the Stupid and the Canny)
- Hlupák narušuje poriadok
- Hlúposť - spojená s fyzickou inakosťou
- Prešibanosť - spojená so získavaním statkov, výhod

Hlúposť vtipná vždy, inteligencia len ak je využitá pri morálne pochybnej činnosti

N á ě r t k l a s i f i k á c i e r o z p r á v o k

I. Rozprávky o zvieratách

1 - 99	O divých zvieratách
100 - 149	O divých zvieratách a domácich zvieratách
150 - 199	Človek a divé zvieratá
200 - 219	O domácich zvieratách
220 - 249	O vtákoch
250 - 274	O rybách
275 - 299	O iných zvieratách a predmetoch

II. Vlastné ľudové rozprávky

300 - 749	A. Magické rozprávky /o nadprirodzených živl
300 - 399	O nadprirodzených bytostiach
400 - 459	O zakliatom mužovi /žene/ alebo o iných príb
460 - 499	Nadľudské úlohy
500 - 559	O nadprirodzených ponocníkoch
560 - 649	Magické predmety
650 - 699	O nadprirodzenej sile alebo vedomostiach
700 - 749	Iné rozprávky o nadprirodzených bytostiach
750 - 849	B. Rozprávky-legendy
850 - 999	C. Rozprávky-novely /romantické rozprávky/
1000 - 1199	D. Rozprávky o hlúpon čertovi /o hlúpych obl

III. Žartovné rozprávky a anekdoty

1200 - 1349	Rozprávky o hlupákoch
1350 - 1439	Rozprávky o manželských pároch
1440 - 1524	Rozprávky o žene /o dievčati/
1525 - 1874	Rozprávky o mužovi /chlapcovi/
1525 - 1639	O šikovnom mužovi
1640 - 1674	O šťastných príhodách
1675 - 1724	O hlupákovi
1725 - 1874	Žarty o farároch
1875 - 1999	Rozprávky o klanároch
2000 - 2399	Rozprávkové formuly
2400 - 2499	Nezatriedené rozprávky

Súčasná povest'

V odbornej literatúre rôzne pojmy (prekladané ako):

- Mestská povest'/legenda
- Moderná povest'/legenda
- Súčasná povest'/legenda

povest' vs. legenda

mestská vs. moderná vs. súčasná

Charakteristika

- Obsah je prezentovaný ako pravdivý
- Odvolanie sa na dôveryhodný zdroj (friend of a friend)
- Hlavná postava sociálne ľahko identifikovateľná
- Odohráva sa v známom prostredí
- Sujety globálne rozšírené
- Morálne posolstvo, hodnotenie

Tá story hovorí o tom, že na ekonomickej fakulte v Bratislave došiel jeden študent na skúšku, vytiahol si otázku a na skúšajúceho sa tak trošku usmial. A skúšajúci sa ho pýta „Nad čím sa usmievate?“ Študent mu hovorí:

„No, mám šťastie, vytiahol som si dobrú otázku.“ Skúšajúci mu na to hovorí:

„Myslíte si, že máte šťastie? Tak počkajte.“ Vyšiel von pred dvere, ukázal na dvoch študentov: „Vy dvaja dajte sem indexy!“, zapísal im áčka a povedal, „Môžete ísť domov.“ Potom sa otočil sa na chlapca, ktorého mal skúšať a hovorí mu:

„Tak vidíte, toto je šťastie a vy si ťahajte ďalšiu otázku.“

P. N., muž, vek 21, Bratislavčan, študent, zber 2009

Témy

- Vrahovia, úchylovia, devianti
- Cudzinci
- Subkultúry a kontrakultúry
- Strava
- Príroda vs. civilizácia
- Vzťahy, láska, sex
- Omyly, náhody a nešťastia
- Nové technológie
- Verejný priestor – mesto/miesto
- Politická moc
- Celebrity
- Detské prostredie
- Študentské prostredie
- Na ceste (MHD, vlaky, stopovanie, cudzina...)
- ... etc.

- Bizarnosti
  - Kuriozity
  - Násilie
  - Nechutnosti
  - Komika
-
- UFO, stretnutia s mimozemšťanmi, duchovia (poltergeist), lochneská príšera, snežný muž...

Urban legend, 1998 - film

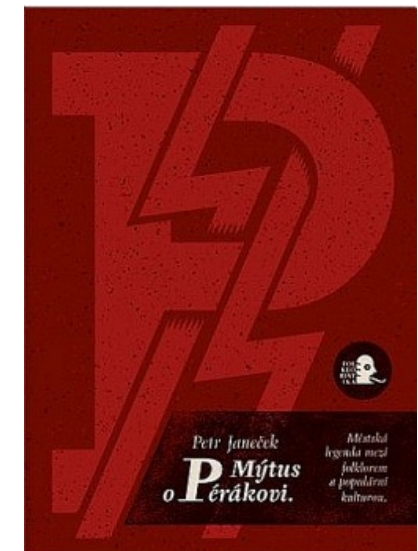
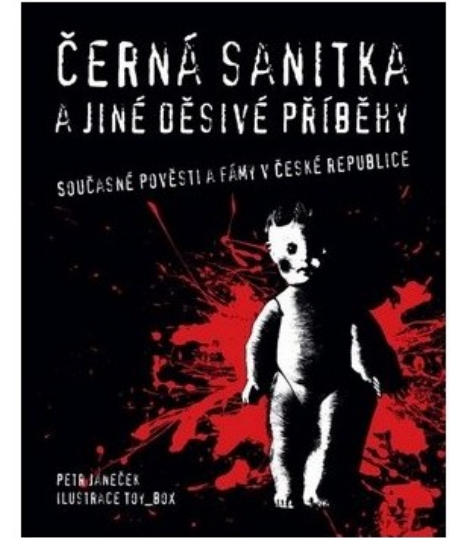
Záujem o jav

- Rozvoj v rámci porevolučnej sovietskej folkloristiky
- Nemecké prostredie – novinové povesti (Zaitungssagen)
- 40. roky 20. stor. – prvé štúdie venované UL
- Druhá svetová vojna – výskum fám
- 50. roky 20. stor. – USA
  - Richard Dorson – *American folklore*, 1959
  - Rozvoj výskumu 70. – 80. roky – pravidelné konferencie, vznik medzinárodnej spoločnosti
  - Jan Harold Brunvand – *The Vanishing Hitchhiker. American Urban Legends and Their Meanings*, 1981.

Výskum v ČR/SR

- Ojedinelé štúdie z obdobia po r. 1989/2000
HLÔŠKOVÁ, H.: *Moderné povesti – k doterajším výsledkom ich štúdia v zahraničnej folkloristike*. Slovenský národopis 2001, roč. 49, č. 4, s. 174 – 184.
ŠRÁMKOVÁ, M. : *Vyprávění ve městě jako specifický druh narace*. Národopisná revue 2002, č. 4, s. 195 – 202.
- Systematický výskum – Pert Janeček

Černá sanitka – seriál České televize

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169912963-cerna-sanitka/308292320360006/>